

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-23>

**THE MOTIVE OF INITIATION IN V. M. HUGO'S NOVEL
«LES MISÉRABLES»**

МОТИВ ІНІЦІАЦІЇ В РОМАНІ В. М. ГЮГО «ЗНЕДОЛЕНІ»

Slavych T. Ya.

*Senior teacher at the Department
of Romance Languages and Foreign
Literature,
State University «Uzhhorod
National University»*

Славич Т. Я.

*старший викладач кафедри
романських мов і зарубіжної
літератури,
ДВНЗ «Ужгородський національний
університет»*

Roshko M. M.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Dean of the Faculty
of Foreign Philology,
State University «Uzhhorod National
University»*

Рошко М. М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
декан факультету іноземної
філології,
ДВНЗ «Ужгородський національний
університет»*

Havrylo I. V.

*Senior Teacher at the Department
of Romance Languages
and Foreign Literature,
State University «Uzhhorod National
University»
Uzhhorod, Ukraine*

Гаврило І. В.

*старший викладач кафедри
романських мов і зарубіжної
літератури,
ДВНЗ «Ужгородський національний
університет»
м. Ужгород, Україна*

Ім'я видатного французького письменника та поета, драматурга та реформатора Віктора Марі Гюго (Victor Marie Hugo, 1802 – 1885) – це візитівка французької епохи романтизму. Світове визнання цьому геніальному автору принесли драми («Кромвель» – *Cromwell*, 1827; «Ернані» – *Hernani*, 1830; «Маріон Делорм» – *Marion Delorme*, 1831 тощо), поезія («Східні мотиви» – *Les Orientales*, 1829; «Споглядання» – *Les Contemplations*, 1856; «Грізний рік» – *L'Année terrible*, 1872; «Легенда віків» – *La Légende des siècles*, 1859, 1877, 1883 тощо) та романи («Собор Паризької Богоматері» – *Notre-Dame de Paris*, 1831;

«Людина, що сміється» – *L'Homme qui rit*, 1869; «Знедолені» – *Les Misérables*, 1845-1862 тощо).

Дослідження та наукові розвідки щодо творчості В.Гюго торкаються питань творчого методу письменника на різних етапах його діяльності, тематики та проблематики творів, історичної своєрідності тощо. Роботи українських науковців Постової Н.С., Наливайко Д.С., Дзюби І.М. відкривають глибинний світ творів французького митця. Ми ж робимо спробу розглянути в романі В.Гюго «Знедолені» мотив ініціації, простежуючи зміни характеру та сюжетну лінію головного героя твору – Жана Вальжана.

Постать Жана Вальжана з'являється лише на сторінках другої книги (перша частина епопеї), перша книга розповідає про праведника Міріеля. Та своєрідний контраст цих двох образів становить основу сюжету роману. Каторжник протистоїть праведнику. Показово, що ці дві іпостасі часом розгортаються всередині одного й того ж самого персонажу. Вальжан по чергово перетворюється на каторжника-злочинця, злодія та праведника, рятувальника, покровителя нужденних, чесного трудівника. До в'язниці молодий Вальжан потрапив чесною, наївною, доведеною до відчаю людиною. З в'язниці він вийшов зовсім іншим – таким самим запеклим злочинцем, як і інші каторжники. У нього бунтівний, нескорений характер. Водночас, це дуже терплячий, поміркований чоловік.

Головний герой роману В.М. Гюго «Знедолені» – колишній каторжник Жан Вальжан – протягом оповіді у творі став утіленням моральних ідеалів автора. Перша зустріч, що змінила життя героя на краще, була пов'язана з єпископом Міріелем. Він не видав Вальжана владі за крадіжку срібла і вчинок єпископа вразив Жана, змусивши розкаятися у скоєному. Так Вальжан почав життя чесною та гідною людини. Ставши мером міста Монреа-Приморського, поважним громадянином, бувший каторжник Жан Вальжан називається паном Мадленом. Та герой приймає рішення здатися владі та відкрити своє справжнє ім'я, коли дізнається, що замість нього заарештували іншого невинного чоловіка. Ним виявився старий Шанматьє – підрізальник дерев, у кому каторжники впізнали Жана Вальжана. Його впіймали на крадіжці яблук і тепер від закону цей нещасний не втече. Герой В. Гюго намагається до останнього осмислити та внутрішньо прийняти свій вибір, він веде діалог із совістю, говорить з Богом. Мотив втрати свободи з власної волі стає основою вимірювання моральної висоти Жана.

У розділі «Буря в душі» письменник занурюється у внутрішній світ свого персонажа, змальовує людину, схильну до самоаналізу. Вальжан багато вагається. Виснажлива думка відкрити своє ім'я, потрапити до в'язниці, звільнивши Шанматьє, на деякий час навіть зникає у героя. Через це він переживає сум'яття. Вальжану бачиться, що Шанматьє потрапив у біду через провидіння. Тоді своє життя та життя іншої людини Жан вирішує віддати до рук Всевишнього, та, згадавши про обітницю врятувати не життя своє, а душу, герой готовий принести себе у жертву – «звільнити удаваного Жана Вальжана та зрадити справжнього!» [2].

Отож, звістка про те, що затриманий Шанматьє може опинитися на каторзі, спричиняє боротьбу світлого та темного начал в душі Жана Вальжана й автору важливо змалювати моральний шлях героя до праведної розв'язки, Жан Вальжан хоче «стати чесним та добрим», «бути праведником» [2]. Він розуміє, що «може стати праведним перед обличчям Бога, тільки осоромивши себе в очах людей» [2]. Заради цієї мети колишній злочинець ладен позбутися репутації поважного громадянина, який живе щасливо, втратити повагу городян, що захоплюються ним. Жан Вальжан намагається розв'язати дилему («залишитися в раю і там перетворитися на демона чи повернутися до пекла й там стати ангелом» [2]). Міркуючи наодинці із собою герой В.Гюго усвідомлює, що «істину можна відшукати в глибинах людської думки» [2]. До такого висновку романіст приводить свого героя через духовне випробування вибором. Так відбувається ініціація на духовному рівні. Та в цьому епізоді присутній і фізичний аспект ініціації. Жану Вальжану судилося подолати не тільки внутрішній жорстокий двобій із самим собою, але й впоратися із труднощами по дорозі до зали суду. Дуже докладно В.Гюго змальовує перепони, які трапляються Жану, коли той поспішає на судовий процес в Аррас. Одна перешкода приходить на зміну іншій у художньому просторі розділу «Перешкоди». Дорогою кабріолет Мадлена зачепила поштова карета, через це зламалося колесо в кабріолеті Мадлена. Швидко усунути недолік немає можливості, отож герой наймає іншу карету. Через надто швидку їзду його кінь втрачає сили, і, зрештою, дістатися Арраса доводиться об'їзною дорогою. Черговою перешкодою стає зачинена зала суду, оскільки слухання по справі почалися задовго до прибуття Мадлена до міста. Вільних місць там вже немає і тільки службове становище допомагає герою потрапити на слухання. Якщо героя В.Гюго переслідують докори сумління, то шлях

до Аррасу наповнений непередбачуваними обставинами – і Жан Вальжан з гідністю подолав усі труднощі – адже у залі суду він доведе свою ідентичність. Сповіді героя у суді передує опис морально-психологічного стану людини, що себе викриває. Голос Вальжана викликає «жах» у слухачів, він «скорботний» та «страшний». Герой тремтить, він дуже блідий, його невпевненість напочатку промови міняється на рішучу вимогу «звільнити підсудного» [2]. Надаючи факти свого минулого життя, Жан Вальжан погоджується з тим, що був «небезпечним покидьком» [2]. Він називає себе нищою людиною, своє життя злочинця вважає «ганебним існуванням» [2], піддаючи прожитий період справедливій оцінці. Викриваючи себе публічно на судовому процесі, персонаж обдаровує присутніх «посмішкою торжества та, водночас, відчаю» [2]. Він здійснює наклеп на себе, відкриває людям таємницю власного минулого, «щоб інша людина не була засуджена замість нього» [2]. Оцінюючи моральний вибір свого героя, В.Гюго підсумовує: «Подробиці, коливання, дрібні труднощі потонули у всепоглинаючому сяйві цього вчинку» [2]. Так відбулося одне з багатьох перетворень Жана Вальжана – перемога над собою, порятунок душі, народження нового персонажа.

Література:

1. Білецький О. Віктор Гюго (до п'ятдесятиріччя з дня смерті) // Білецький О. Зібрання праць: У 5 т. Т.3. Київ: Наукова думка, 1965. 398 с.
2. Гюго В. Знедолені. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=705> (дата звернення 26.10.2022)
3. Наливайко Д.С. Віктор Гюго. Життя і творчість. Київ: Дніпро, 1976. 147 с.
4. Пропп В.Я. Исторические корни волшебной сказки. Л., 1986. URL: http://lib.ru/CULTURE/PROPP/morfologia.txt_with-big-pictures.html (дата звернення 26.10.2022)